

Correctievoorschrift VWO

2007

tijdvak 1

tekenen, handenarbeid, textiele werkvormen

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
 - 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
 - 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 71 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Architectuur

1 maximumscore 1

Beide gebouwen werden ontworpen voor voorstellingen voor grote groepen toeschouwers. Schaalbeton maakt het mogelijk om zonder dragende pijlers die het zicht belemmeren, wanden op te trekken en ruimtes te overspannen.

2 maximumscore 2

twee van de volgende kenmerken:

- De geplooidde vormgeving van het paviljoen liep vooruit op de met computers ontworpen welvingsarchitectuur van dit moment.
- Door de combinatie van geprojecteerde beelden, geluiden en muziek en de vormgeving, liep de ruimtebeleving van het paviljoen vooruit op de beleving van de virtuele ruimte die met de computer tot stand gebracht kan worden.
- De vormgeving van het paviljoen roept associaties op met een organisme, hetgeen in de computerarchitectuur van nu ook het geval is.

per juist kenmerk

1

3 maximumscore 2

Modellen zijn driedimensionaal en geven direct een ruimtelijk beeld (ook van elke wijziging die wordt aangebracht). Om dat via tekeningen te realiseren moet je verschillende aanzichten combineren. Dat is bij dit soort organische vormgeving lastig en inefficiënt.

Indien een relevant deel van het antwoord juist

1

4 maximumscore 2

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Gehry beschikte wél over 2D-tekenprogramma's en 3D-modelleerprogramma's, maar niet over software die het ontwerp koppelde aan de productie/uitvoering van het bouwwerk. Het computerprogramma CATIA uit de luchtvaartindustrie stelde Gehry in staat om zijn ontwerp te koppelen aan computers die de industrie gebruikte om materialen exact op maat te produceren.

Indien een relevant deel van het antwoord juist

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

5 maximumscore 3

drie van de volgende mogelijkheden:

- Met de computer kunnen vrij gemakkelijk complexe organische architecturale vormen worden ontworpen.
- De computer geeft de architect de mogelijkheid om vormen direct te manipuleren (geen nieuwe tekening of model nodig).
- Met computertechnologie kan de architect in korte tijd ruimtelijke (3D-) voorstellingen genereren, waarbij beweging in en rondom de (virtuele) architecturale ruimte mogelijk is.
- Door de toepassing van computertechnologie kan de architect al tijdens de ontwerpfase de consequenties voor de technische uitvoering in kaart brengen.

of:

De architect kan zich meer toeleggen op de vormgeving, omdat de computer controleert of de complexe ontwerpen haalbaar en technisch uitvoerbaar zijn. (De computer neemt deze controle over van de architect.)

per juiste mogelijkheid

1

6 maximumscore 2

De grote en willekeurige afwisseling van driedimensionale welvingen en richtingen, die kenmerkend is voor gekreukeld papier, is in de *Disney Concert Hall* teruggebracht tot een afgewogen ordening van gewelfde vlakken en richtingen.

Indien een relevant deel van het antwoord juist

1

7 maximumscore 2

twee van de volgende kenmerken:

- de grillige afwisseling van holle en bolle vormen en de bewegingssuggestie die daarvan een gevolg is
- de overdadige vormgeving bedoeld om het publiek visueel te imponeren
- het spel met licht en donker in de gevel

per juist kenmerk

1

Vraag	Antwoord	Scores
8	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • Vanuit de wereld van de topologie: de wereld van georiënteerde oppervlakken (aardoppervlak) in plaats van de orthogonaliteit (kubus, bol, cilinder, etc.) • Vanuit de wereld van de interface of teletopologie: als gevolg van de toenemende invloed van telecommunicatie en transportmiddelen zijn tijd- en ruimtebeleving veranderd door de snelheid (tijd) waarmee de ruimte (afstand) overbrugd kan worden 	1 1

Schilderen met licht

9	maximumscore 2	
	<p>één van de volgende antwoorden:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Met een camera obscura konden beelden van een hoge (realistische) kwaliteit worden geprojecteerd. Begin negentiende eeuw namen schilders (en ook verzamelaars) vaak de kwaliteit van deze projecties als criterium voor hun werk. – De schilders van het begin van de negentiende eeuw streefden er naar, net als de wetenschappers van die tijd, de werkelijkheid met een objectieve precisie (in hun beelden) te onderzoeken en vast te leggen. 	
10	maximumscore 2	
	<p>twee van de volgende aspecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Constable kiest een standpunt dat een opvallende afsnijding (van de boom) veroorzaakt, zoals bij fotografie vaker gebeurt. – De weergave van de bast (stofuitdrukking) is van een fotografische precisie. – de suggestie van scherptediepte – de afweging van licht en donker <p>per juist aspect</p>	1
11	maximumscore 2	
	<p>Constable combineert in deze studie de wetenschappelijke precisie waarmee de boom is geobserveerd en weergegeven met de poëtische beleving en sfeer van het geschilderde landschap.</p> <p>Indien een relevant deel van het antwoord juist</p>	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 2

Niépces opname op figuur 4 is onscherp, zwart-wit, negatief en alleen onder een bepaalde hoek te zien en heeft een klein formaat. Kunstenaars zagen in dit soort opnames geen bedreiging voor hun eigen werk omdat die opnames in kwaliteit ver achter bleven bij de beelden die zij zelf met behulp van projectiemethoden konden maken (scherp, veel details, in kleur en in redelijke formaten).

Indien een relevant deel van het antwoord juist

1

13 maximumscore 2

twee van de volgende verschillen:

- Een geschilderd portret is ook een karakterstudie waarbij de schilder de vrijheid heeft zijn model te interpreteren: de kenmerken van de geportretteerde kunnen worden geïdealiseerd of aangepast. De portretfoto (ook al werd deze soms getoucheerd) was een feitelijke registratie (waarvan fotograaf en gefotografeerde wisten dat deze niet loog).
- In de negentiende eeuw had de portretfoto vaak een heel andere functie dan het geschilderde portret. De portretfoto was, gezien de techniek, niet veel meer dan een kleinood dat werd opgeborgen en bewaard als aandenken. Het geschilderde portret was (mede door de afmetingen) bedoeld als een (zichtbaar) statussymbool.
- Degene die zich liet fotograferen behoorde niet tot de doelgroep van de portretschilder: een geschilderd portret was duur en was alleen weggelegd voor welgestelde klanten. Degenen die zich lieten portretteren door de fotograaf konden zich geen geschilderd portret veroorloven.

per juist verschil

1

Vraag	Antwoord	Scores
14	<p>maximumscore 2</p> <p>twee van de volgende argumenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Het schetsje heeft een klein formaat, ongeveer dat van een portretfoto destijds. – De houding van de geportretteerde komt overeen met één van de houdingen die vaak werden aangenomen bij een fotoportret: het hoofd moet in verband met de extreem lange belichtingstijd worden ondersteund. – Ingres' werk zou ná de uitvinding van de daguerreotypie de warme metaalachtige tinten van de daguerreotypieën hebben gekregen. – Het schetsje is in spiegelbeeld. Dit suggereert het gebruik van een daguerreotypie (die een gespiegeld beeld oplevert). – De grove hanteringswijze van de schets suggereert dat de vorm is overgetrokken (van een fotografisch beeld). 	
per juist argument		1
15	<p>maximumscore 1</p> <p>één van de volgende argumenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Fotografie is een techniek, waar geen talent of artistieke scholing voor nodig is. – Een foto registreert wat er te zien is. Daarbij speelt artistieke interpretatie of gevoel (zoals bij het schilderen) geen rol. 	
16	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Net als de Franse impressionisten koos Breitner voor alledaagse beelden uit het stadsleven • De foto's zijn niet gearrangeerd en ogen, net als de werken van de impressionisten, als momentopnames (versterkt door onscherpte, willekeurige afsnijdingen en een soms harde belichting) 	1 1
17	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ingres gebruikte optische apparatuur als hulpmiddel om de 'objectieve' werkelijkheid zo dicht mogelijk te benaderen • Breitner verbeeldt in zijn werk de sfeer (het voorbijgaande / het momentane) van het stadsleven. Voor de compositie van die beelden gebruikte hij meerdere foto's als geheugensteun en als inspiratiebron 	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

18 maximumscore 2

twee van de volgende kenmerken:

- Hockney heeft verschillende foto's van de hoofden van de zusters - die in de tijd na elkaar zijn genomen - naast elkaar geplaatst.
(Het refereert aan een situatie die zich in de tijd afwikkelt. Dan zie je niet één gefixeerd beeld, maar veranderingen in het beeld door het tijdsverloop.)
- Het kader van Hockneys werk is grillig / onregelmatig. Dit komt overeen met hoe wordt gekeken; de voortdurend verspringende blik kent geen rechthoekig kader.
- Hockney heeft zijn beeld opgebouwd uit veel kleine foto's die samen weliswaar een geheel vormen, maar ook afzonderlijk te zien zijn (bij het kijken verspringt onze blik van het geheel naar steeds een ander detail).

per juist kenmerk

1

19 maximumscore 2

één van de volgende voorbeelden:

- *middeleeuwen*
Hockney hanteert geen eenheid van tijd. Dit is verwant aan middeleeuwse voorstellingen waarin dezelfde figuren verschillende keren (op verschillende momenten in het verhaal) kunnen voorkomen.
of:
Hockney hanteert geen vast standpunt (en wijkt daarmee af van het perspectivische (één-standpunt-)systeem dat bij een cameraopname ontstaat) maar gebruikt, net als in middeleeuwse voorstellingen, een ruimteitbeelding die is gebaseerd op het aaneenschakelen van standpunten.
- *kubisme*
Net als de kubisten experimenteert Hockney hier met verschillende standpunten: hetzelfde onderwerp wordt vanuit verschillende gezichtshoeken in beeld gebracht.
- *futurisme*
De fasering van tijd en beweging door onderdelen van de voorstelling ritmisch te herhalen, lijkt op de experimenten van de futuristen.

per juist voorbeeld

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Het lichaam ontleed

20 maximumscore 2

Het menselijk lichaam werd in de middeleeuwse kerkelijke leer gezien als een onderdeel van de door God geschapen orde. Onderzoek naar de inwendige structuur van het menselijk lichaam was voor de kerk ontoelaatbaar omdat dit deze orde zou verstoren (waardoor de mens zich gelijk zou stellen aan God), of: omdat dit een ontheiliging van het door God geschapen lichaam zou betekenen.

Indien een relevant deel van het antwoord juist 1

21 maximumscore 2

- Om tegemoet te komen aan het streven naar realisme in de renaissance, maakten kunstenaars uitgebreide studies (inclusief dissecties) van het menselijk lichaam. Zij legden hun observaties vast in tekeningen en vergrootten zo de kennis over het menselijk lichaam 1
- Wetenschappers lieten kunstenaars de resultaten van hun anatomisch onderzoek in tekeningen vastleggen. De afbeeldingen die zo ontstonden werden in wetenschappelijke literatuur over anatomie opgenomen 1

22 maximumscore 3

In tegenstelling tot de traditionele groepsportretten uit die tijd, wordt Rembrandts groepsportret gekenmerkt door: drie van de volgende aspecten:

- de nadruk die ligt op de handeling die de personen verrichten en niet op de personen zelf
- de individuele (persoonlijke) emotie en betrokkenheid van elk van de figuren die spreekt uit houding en gelaatsuitdrukking
- de dynamiek die spreekt uit de houdingen, blikrichtingen en de ordening van de figuren in compositie
- een sterke licht-donkerverdeling waardoor niet alle personen (letterlijk en figuurlijk) op dezelfde wijze worden belicht

per juist aspect 1

Vraag	Antwoord	Scores
23	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • Van den Valckert legt in zijn portret nadruk op de personen en hun status van wetenschapper. Het representeert de visie dat wetenschap ingewikkeld en abstract is en voorbehouden is aan een klein, select gezelschap (dat de geheimen van de wetenschap beheert) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Rembrandts portret toont ons actieve, nieuwsgierige wetenschappers. Het representeert de visie dat wetenschap een natuurlijke menselijke activiteit is die niet los kan worden gezien van emoties (waarbij wetenschappers worden gezien als degenen die de geheimen van de wetenschap ontrafelen) 	1
24	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • Voor de schilder was een dergelijke opdracht het hoogst haalbare omdat de opdrachtgevers zo hoog in aanzien stonden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Voor de geportretteerden onderstreepte het vervaardigen van een dergelijk portret en het tentoonstellen van het resultaat in het gildegebouw hun belangrijke, hoge positie binnen het gilde 	1
25	maximumscore 2	
	<p>twee van de volgende aspecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> – het dramatische gebaar van de figuur links naast Gross – Eakins schildert Gross in een theatrale pose (rechttop staand en starend in de verte, sterk belicht) terwijl hij (even) is gestopt met opereren (en laat daarmee de beschouwer in het ongewisse over het vervolg). – de (onbestemde) theatrale ruimte waarin de operatie wordt uitgevoerd, een soort amfitheater – het sterke licht-donkercontrast / de belichting van het gebeuren op de voorgrond – de studenten die zich in het donker bevinden als toeschouwers bij een voorstelling 	
26	maximumscore 2	
	<p>De dissectie van lijken tijdens anatomische lessen in de zeventiende eeuw diende om de bestaande kennis uit medische handboeken over te dragen aan studenten en te toetsen aan de werkelijkheid.</p> <p>Uit het portret van Gross spreekt een samengaan van denken en doen tijdens de medische demonstraties in de negentiende eeuw (die werden uitgevoerd op levende patiënten). Medische demonstraties dienden niet alleen om bestaande kennis over te dragen, maar ook om nieuwe kennis te vergaren (die tijdens de operatie door klerken werd opgetekend).</p>	
	Indien een relevant deel van het antwoord juist	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

27 maximumscore 1

Orlan gebruikt geen traditionele materialen maar haar lichaam als medium. Haar operatieve ingrepen vinden tijdens een 'performance' plaats waarbij zij diverse andere media gebruikt: fotografie, film, video en internet.

28 maximumscore 3

drie van de volgende antwoorden:

- Orlan streeft niet naar een schoonheidsideaal, maar stelt het ter discussie. De combinatie van delen van gezichten van verschillende vrouwen die voldoen aan een bepaald schoonheidsideaal hoeft niet vanzelfsprekend te leiden tot de ideale schoonheid.
- Orlan heeft de vijf vrouwen niet gekozen om hun uiterlijke kenmerken maar om hun persoonlijkheid en hun mythische betekenis.
- Orlan heeft bewust knobbeltjes aan haar slapen aan laten brengen om te benadrukken dat het er haar niet om gaat te voldoen aan een schoonheidsideaal.
- Het gaat Orlan niet om de schoonheid van het uiterlijk, maar om het bedrieglijke ervan (de uiterlijke schijn).

per juist antwoord

1

29 maximumscore 2

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

(een van de volgende):

- Orlan wil met *La Re-incarnation de Sainte-Orlan* niet zoals bij de klassieke zelfportretten haar persoonlijkheid of karakter verbeelden, maar de kloof tussen innerlijk en uiterlijk.
- Orlan kiest voor het vormgeven aan *La Re-incarnation de Sainte-Orlan* haar eigen gezicht en geen ander medium of materiaal.
- Orlan sluit aan bij de (feministische) kritiek dat de mens door een onvermijdelijke vermenging van lichaam en technologie zijn eigen identiteit kan construeren waardoor er geen sprake is van één zelfportret.

30 maximumscore 2

twee van de volgende manieren:

- Orlan creëert 'zichzelf' en gaat daarmee op de stoel van de Schepper zitten.
- Orlan heeft zichzelf heilig verklaard en dat is aan de Kerk voorbehouden.
- Orlan suggereert dat reïncarnatie onderdeel is van christelijke religie.

per juiste manier

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Spiegels van de ziel

- 31 maximumscore 2**
 Het antwoord moet de volgende strekking hebben:
- Bij de karikaturen zijn onderdelen als neus, kin en mond extreme uitvergrotingen van de werkelijkheid, met een karikaturaal of grotesk effect als doel 1
 - Bij de apostelen daarentegen zijn onderdelen als neus, kin en mond minder extreem van vorm. Ze staan ten dienste van de uitbeelding van het karakter van de persoon 1
- 32 maximumscore 2**
 Door de figuren die Christus omringen een karikaturaal uiterlijk te geven, benadrukt Bosch:
- dat de karakters van deze figuren net zo angstaanjagend zijn als hun uiterlijk: in het uiterlijk van zijn figuren openbaart hij hun innerlijke slechtheid 1
 - het contrast met de schoonheid van de verinnerlijkte Christus in het midden 1
- 33 maximumscore 1**
 Zowel kunstenaars als opdrachtgevers richtten zich op een uitgesproken schoonheidsideaal en daarbinnen was voor karikaturen geen ruimte.
- 34 maximumscore 2**
 Het antwoord moet de volgende strekking hebben:
 Volgens Alberti moest de kunstenaar een beroep doen op het gevoel van de beschouwer om deze te boeien. Het overtuigend weergeven van gelaatsexpressies werd beschouwd als een belangrijk middel om de emotionele toestand die de kunstenaar beoogde, over te brengen aan de beschouwer.
- Indien een relevant deel van het antwoord juist 1
- 35 maximumscore 2**
 Viola sluit aan bij de opvattingen van Alberti omdat hij het onderzoek naar de waarneming en weergave van emoties niet beperkt tot de kenmerken van gelaatsuitdrukkingen, maar er ook de daarmee samenhangende veranderingen in lichaamshouding en gebaren bij betreft. Volgens Alberti moesten deze in samenhang bestudeerd worden.
- Indien een relevant deel van het antwoord juist 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

36 maximumscore 2

Door de extreme vertraging en de donkere omgeving wordt de beschouwer het besef van de objectieve tijd ontnomen. Op deze wijze nodigt Viola de beschouwer uit tot een subjectieve (meditatieve) beleving van emoties die zich ontvouwen in *The Quintet of the Astonished*.

Indien een relevant deel van het antwoord juist

1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste tien kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 30 mei naar Cito.

6 Bronvermeldingen

- figuur 1 Iannis Xenakis, *Philips Paviljoen* (schets)
- figuur 2 Jørn Utzon, *Sydney Opera House*, (schets)
- figuur 3 Frank Gehry, *Disney Concert Hall*, (schets)
- figuur 4 Joseph Nicéphore Niépce, 1827, *Point de vue de la fenêtre*
- figuur 5 Karikatuur z.a., z.j.
- figuur 6 George Hendrik Breitner, ca. 1895 (foto)
- figuur 7 George Hendrik Breitner, ca. 1895 (foto)
- figuur 8 Willem Witsen (foto)
- figuur 9 Leonardo da Vinci, ca. 1515, anatomische tekening van de nek
-
- afbeelding 1 Le Corbusier / Iannis Xenakis, 1957, *Philips Paviljoen*
- afbeelding 2 Jørn Utzon, 1973, *Sydney Opera House*, Sydney
- afbeelding 3 Frank Gehry, 1989 -1992, *Villa Olympica ("Gehry's Fish")*, Barcelona
- afbeelding 4 Frank Gehry, 1989 - 1992, *Villa Olympica ("Gehry's Fish")*, Barcelona
- afbeelding 5 Frank Gehry, 2003, *Disney Concert Hall*, Los Angeles
- afbeelding 6 Frank Gehry, 2003, *Disney Concert Hall*, Los Angeles
- afbeelding 7 John Constable, 1821, *Study of a trunk of an Elm Tree*
- afbeelding 8 Daguerreotypie
- afbeelding 9 Jean-Auguste Dominique Ingres, 1845, *La Comtesse d'Haussonville*
- afbeelding 10 Jean-Auguste Dominique Ingres, *La Comtesse d'Haussonville* (voorstudie)
- afbeelding 11 George Hendrik Breitner, 1898, *Brug bij de Paleisstraat*
- afbeelding 12 David Hockney, 1938, *Sisters*
- afbeelding 13 Werner van den Valckert, 1619, *De anatomische les van dr. Sebastiaan Egbertz de Vrij*
- afbeelding 14 Rembrandt van Rijn, 1632, *De anatomische les van dr. Nicolaes Tulp*
- afbeelding 15 Thomas Eakins, 1875, *The Gross Clinic*
- afbeelding 16 Orlan, z.j. *La Re-incarnation de Sainte-Orlan*
- afbeelding 17 Orlan, z.j. *La Re-incarnation de Sainte-Orlan*
- afbeelding 18 Leonardo da Vinci, 1495, *Studie*
- afbeelding 19 Leonardo da Vinci, 1495, *Studie*
- afbeelding 20 Leonardo da Vinci, 1495, *Studie*
- afbeelding 21 Leonardo da Vinci, 1495, *Studie*
- afbeelding 22 Hiëronimus Bosch, 1490, *De Kruisgang*
- afbeelding 23 Bill Viola, 2000, *The Quintet of the Astonished*
- afbeelding 24 Bill Viola, 2000, *The Quintet of the Astonished*, detail
- afbeelding 25 Bill Viola, 2000, *The Quintet of the Astonished*, detail
- afbeelding 26 Bill Viola, 2000, *The Quintet of the Astonished*, detail

Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling heeft ernaar gestreefd de auteursrechten op hier gebruikt materiaal te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Wie desondanks meent zekere rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Cito.